

Szakáli István Loránd

Hungarikumok

A nemzeti értékek és hungarikumok gyakorlati hasznosíthatóságának lehetőségei

Mitől érték az érték?

Ahhoz, hogy nemzeti értékről érdemben értekezni tudjunk, mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, mit is jelent valójában ez a gyakran használt fogalom. A fizetőeszköz mint tárgyasult érték könnyen definiálható, és nem okoz problémát, ha jelentésének tartományát meg kívánjuk határozni, ám az „értékek” definiálása ennél sokkal összetettebb dolog.

Ha górcső alá vesszük ezt a fogalmat, azt látjuk, hogy az koronként, kultúránként és emberenként (de még egyazon ember különböző életszakaszaiban, élethelyzetében is) mást és mást jelent. Esetlegesen hiába van tele a zsebünk pénzzel, ha egy kirándulás során megéheztünk, és nem tudunk semmit vásárolni, semmit sem ér az egzotikus utazás, amennyiben ágyhoz kötött betegek vagyunk, ám egy ünnep is lehet gazdag és értékes ünnepelni tudó, szegény emberek körében is. Felmerül azonban a kérdés, lehet-e az érték fogalmát vizsgálva olyan meghatározást találni, amely valamiképpen koroktól és individuumoktól független, lehet-e nemzetek és országok esetében idő- és értékálló értékekről beszélni? Mindenekelőtt lehet-e létjogosultsága az értékeknek egy rohamosan fejlődő, modernizálódó világban, vagy azok óhatatlanul egy elavult és avított fogalomká degradálódnak? Modern példát említve: amely technikai eszköz tavaly még újnak és vonzónak tűnt, vajon ma is az-e, vagy csak elavult kacat? Jelen fejezetben arra keresünk választ, lehet-e egy nemzet esetében elévülhetetlen értékekről beszélni, amelyek az idővel nem válnak értéktelenné (egy hároméves telefonmodellhez hasonlóan), sem muzeális érték-relikviává (egy harminchárom éves telefonkészülékhez hasonlóan).

Egy élő, minden korban megújulni kész és képes érték definícióját keressük tehát – nemzeti kultúránk vonatkozásában.

Régi korokból, országok és emberek példájából sokat lehet okulni. A történelem egyértelmű tanulsága az, hogy csak olyan egyén, olyan család és olyan ország képes fennmaradni és gazdagodni, amely a változó korok változó kihívásaira megtalálja azokat a válaszokat, amelyek képessé teszik arra, hogy identitásukat és jövőképeket tekintve megőrizték eredeti tartalmukat. Ha egy embernek vagy országnak csak a pillanat számít, úgy szükségszerűen el fog tűnni az idő vagy a történelem süllyesztőjében. Ha azonban önmaga létét értékesnek és továbbörökítésre érdemesnek tartja, mert abban egyetemleges, azaz koroktól független értéket lát képviselni, úgy tennie kell azért, hogy a hagyatékul kapott kultúrát – amely elsődlegesen határozza meg identitásunkat – továbbörökítse.

Az 1956-os forradalmat követően Magyarországot elhagyni kényszerülő és a tengerentúlra települő szülők és amerikaiakká vált gyermekeik példája intő jel. Harmonikus kapcsolat generációk között csak akkor lehetséges, ha egy adott közösségben az értékek viszonylag állandók, ha a kultúra alapja mindenki számára ismert és elfogadott. Ha ez a biztos háttérrel adó közös érték hiányzik, úgy nem beszélhetünk közösségről, hanem csupán egyének gyülekezetéről. A kultúra, politika és gazdaság azonban nem ismer légtüres teret, még ha a liberális világmodell ezt is kívánja sugallni. Ha egy kultúra gyengülni kezd és eltűnik, azonnal új, életerős kultúra, értékhalmoz lép a helyébe, igényt tartva önnön primátusára.

A 18. század végén született és elhíresült herderi jóslat is erre utalt. Johann Gottfried Herder német filozófus szerint a magyarok, akik mintegy be vannak ékelve a szláv és német ajkú népek közé, néhány generáció alatt óhatatlanul el fognak tűnni, nyelvükkel és kultúrájukkal együtt. A reformkor nemzedékéhez hasonlóan nekünk, ma élő magyaroknak is el kell döntenünk – mint egyébként minden korban, minden embernek –, hitelt adunk-e a fenti elméletnek, avagy dacos ellenállásra ösztönöz, pluszenergiákat szabadít fel bennünk a magunk és értékeink megmaradásért vívott küzdelemben.

A 21. század felé megmérettetéseiben az értékek megőrzése ró ránk nagy feladatot. Nem adhatjuk fel értékeinket, kultúránkat, eleink által ránk hagyott örökségünket. Nincs sok időnk, hiszen pillanatok alatt, akár egy generáció eltávoztával feledésbe merülhet mindaz, ami őseink számára fontos volt. Közös értékeink adnak egyfajta iránymutatást ahhoz, hogy tudjuk, honnan hová tartunk, mi is az életünk igazi értelme. Nemzeti értékeink ismeretén keresztül viszonyítási alapjaink erősödnek, készségeink fejlődnek, és mindezek által egy tudatos és a valódi értékeket felismerő, arra alapozó társadalomban élhetünk.

A nemzeti értékek és hungarikumok ügyének elméleti háttere

Magyarország és a magyar nemzet 20. századi történelme a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető sikertörténetnek. A magyarság úgy sodródott bele két világháborúba, hogy abból mindkétszer vesztesen került ki, miközben területvesztés, hadszíntéri kudarok, deportálások és menekülés következtében elveszítette népessége jelentős részét. A trianoni diktátum következménye volt az is, hogy az ország területének közel hetven százalékát elcsatolták, beleértve az adott korban legfontosabb természeti erőforrások (szén, vasérc, termőföld) túlnyomó többségét is. A második világháborút követő szovjet megszállás, az országra kényszerített idegen, internacionalista ideológia, az 1956-os megtorlások és a jelentős létszámú kivándorlás, a külhoni és anyaországi magyarság közötti gyenge és esetleges kapcsolatok mind a nemzeti identitás és öntudat gyengülése irányába vezettek. Ebben az időszakban tudatos, állami szintre emelt politikai cél volt minden nemzetinek minősített érték háttérbe szorítása, relativizálása.

A nyolcvanas évek végén és kilencvenes évek elején bekövetkezett politikai rendszerváltás sem hozta magával a nemzeti értékek reneszánszát, újbóli felértékelődését. Erre a korszakra ismét az idegen, főképpen nyugati eredetű értékek, termékek túlzott és indokolatlan elismerése, az irántuk való valóságos „rajongás” vált jellemzővé. Minden, ami nyugatról

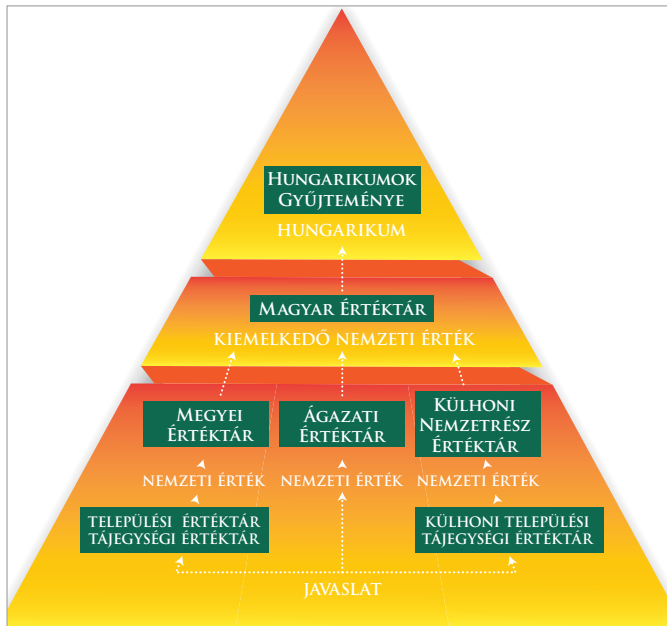
jött – legyen az áru, termék, kulturális szokás, ideológia –, elérhetővé vált, felértékelődött, és a tudatosan alakított, sok esetben egyenesen manipulált közhangulat azt sugallta, hogy ami magyar, az eleve értéktelenebb, és egyébként is avított, maradi, sőt egyenesen bűnös dolog a nemzeti értékeket előtérbe állítani. Mindezek a folyamatok az identitástudat, nemzeti összetartozás érzésének gyengüléséhez vezettek, aminek következménye volt a 2004. december 5-ei – határon túli magyarok kedvezményes honosításának lehetőségéről szóló – népszavazás és az azt megelőző, a nemzet tagjait egymás ellen kijátszó kampány. A népszavazáson – annak ellenére, hogy többségbe kerültek az igenek – a magyarországi lakosság nem a szükséges létszámban támogatta a külhoni magyarok kedvezményes honosításának lehetőségét, a kezdeményezés elbukott, ami máig ható fájó seb a kollektív nemzettudatban. (2010 májusában, a hivatalba lépő Országgyűlés a kormány kezdeményezésére az egyik legelső intézkedésével orvosolta ezt a kérdést, és lehetővé tette a külhoni magyarok magyarországi letelepedése nélküli állampolgárrá válását.)

Mindezen jelenségek és folyamatok vezettek ahhoz a felismeréshez, hogy szükséges lehet egy olyan jogszabály megalkotása, amely lehetőséget teremt a nemzeti értékek előtérbe helyezésére és fokozott védelmére.

Az Országgyűlés által 2010. június 14-én elfogadott Nemzeti Együttműködés Nyilatkozatának *A magyar mezőgazdaság megújítása* című fejezetében a következő olvasható erre vonatkozóan: el kell érni, hogy a nemzeti kiutat jelentő hungarikumaink kiemelt védelemben és támogatásban részesüljenek. A hungarikumok megtartása, leltározása és méltó támogatása nemzeti ügy, elsőrendű kormányzati, állami és társadalmi feladat kell, hogy legyen.

A 2010-es választások után rövidesen napirendre került a jogi szabályozás előkészítése. Parlamenti képviselőkől és külső szakértőkből parlamenti hungarikum-munkacsoport jött létre. 2012. február 21-én a Parlamentben tartották a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló törvényjavaslat általános vitáját. A kétéves előkészítő munka eredményeképpen és a bizottsági vélemények alapján a pártok között egyetértés mutatkozott a törvény megalkotásáról. A célok között a magyarságtudat erősítése, a határon belüli és határon túli magyar közösségek összefogásának elősegítése szerepelt. A szellemi, tudományos, kulturális és művészeti értékek számbavételének törvényi szabályozásával régi adósságát kívánta törleszteni a törvényhozás. Az Országgyűlés 2012. április 2-án ötpárti egyetértéssel, ellenszavazat nélkül fogadta el a hungarikumtörvényt azzal a céllal, hogy megfelelő jogi keretet adjon a magyarság egésze számára fontos értékek azonosításához, gyűjtéséhez és dokumentálásához, lehetőséget biztosítva a minél szélesebb körben való megismertetésükhöz, megőrzésükhöz, védelmükhöz. Az előzőleg a társadalmi szervezetektől, a civilektől, a tudományos és a néprajzos műhelyektől érkezett észrevételeket a törvényjavaslat kidolgozására kijelölt szaktárca, az akkori Vidékfejlesztési Minisztérium (ma Agrárminisztérium) beépítette a törvény szövegébe.

A Hungarikumok Gyűjteménye azokat a magyarság által teremtett szellemi, kulturális javakat, anyagi alkotásokat öleli fel, amelyeket minden magyar magáénak érezhet és tudhat világszerte, amelyek alapján a külföldiek megkülönböztethetnek bennünket más nemzetektől. A gyűjteménybe való bekerülésről a felterjesztett javaslatok alapján a Hungarikum Bizottság dönt.

1. ábra: Nemzeti Értékpiramis. A hungarikummá nyilvánítás alulról felfelé építkező, többlépcsős folyamat, amelyet bárki kezdeményezhet a megfelelő formanyomtatvány benyújtásával.

Forrás: *Hogyan lehet valami hungarikum?* Elérhető: www.hungarikum.hu/hu/content/hogyan-lehet-valami-hungarikum (A letöltés dátuma: 2018. 11. 26.)

Nemzeti örökségünknek, hagyományainknak nem ódon fogalmakként, hanem egyfajta lehetőségként kell jelen lenniük életünkben. A magyarországi szabályozás egyedisége abból fakad, hogy a nemzeti érték fogalmát semmilyen szempontból nem kívánja leszűkíteni. A megközelítés lényege, hogy csak az adott közösség döntheti el, hogy számára mi jelenti az értéket, mit tart értékesnek. Ennek megfelelően az érték fogalmát nem szűkíti le csupán kulturális javainkra, vagy pusztán mezőgazdasági és ipari termékekre, vagy épített és természeti környezetünkre, hanem mindezeket egységesen és átfogóan kezeli. Ebben a megközelítésben kulturális és civilizációs javaink ugyanúgy értékek számítanak, mint kiemelkedő egyéniségeink világszínvonalú életművei. Fontos, hogy ezeket az értékeket összegyűjtsük, átadjuk az utókor számára, és természetesen az is, hogy mindig legyen mögöttük egy olyan kezdeményező közösség, amely azokat felvállalni és képviselni is hajlandó.

A Nemzeti Értékpiramis rendszere

A törvény elsődleges célja egy átlátható hierarchikus rendszer kialakítása volt, amelyben minden érték elfoglalhatja az őt megillető helyet. Ennek megfelelően létrehozta az úgynevezett Nemzeti Értékpiramis rendszerét, amelynek három jól meghatározott szintje van. A piramis alján – a szubszidiaritás elvét követve, amely szerint minden

döntést azon a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol arra vonatkozóan a legnagyobb rálátással rendelkeznek – a helyi (települési, tájegységi, megyei, ágazati, külhoni magyar) értéktárak szerepelnek. Az adott közösségek tagjai tudják leginkább, hogy számukra mi jelenti az értéket, és annak fontossága miben is áll.

A törvény másik fontos jellegzetessége, hogy csupán keretet teremt – nem kötelez senkit – arra, hogy a közösségek csatlakozzanak az értéktár munkához. A helyi értéktárak és értéktár bizottságok önkéntesen hozhatók létre az illetékes önkormányzatok által. A törvény lehetőséget biztosít az önkormányzatoknak arra, hogy megbízzanak az érintett település, tájegység, megye területén működő, nemzeti értékek azonosítását, gondozását végző egyéb szervezetet is a feladat ellátásával. A helyi értéktár bizottságok döntése alapján helyi értéktárba bekerült érték nemzeti értéknek minősül. Jól mutatja a jogszabály pozitív fogadtatását, hogy az annak életbelépését követő három évben több mint ezer település, minden megye létrehozta a saját értéktár bizottságát és értéktárát.

A külhoni magyar közösségek esetében a törvény nem az önkormányzatokat, hanem a legitim – a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) munkájában részt vevő – magyar érdekképviseleti, politikai szervezeteket bízta meg az értéktárak és értéktár bizottságok létrehozásával. Ennek oka, hogy határon túl az önkormányzatok esetében – elsősorban az etnikai realitások miatt – nem lenne biztosítható a magyar érdekek maradéktalan érvényesülése. A külhoni magyar szervezetek megbízhatnak helyi civil vagy egyéb szervezeteket, hogy létrehozzák az adott települési, tájegységi, megyei és nemzetrésztértéktárát, azonban kezdeményező szervezettől függetlenül csupán egyet.

Az értéktárpiramis felsőbb szintjeire való lépésről már a Hungarikum Bizottság (a továbbiakban: HB) dönt, amelynek munkáját 7 ágazati szakbizottság segíti. A hungarikumtörvény szabályozza a 21 tagú bizottság összetételét, amelynek elnöke a mindenkori agrárpolitikáért felelős miniszter. A bizottságba négy tagot delegál a Magyar Országgyűlés, három tagot delegál a külhoni magyarság a MÁÉRT-on keresztül, egy-egy tagot küldenek a szakminisztériumok, a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Művészeti Akadémia és a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala. A HB titkársági feladatait az agrártárca látja el.

A hungarikummá nyilvánítás alulról építkező, többlépcsős folyamat, amelyet bárki kezdeményezhet a megfelelő formanyomtatvány benyújtásával. Ennek első lépcsőfoka az adott érték települési vagy tájegységi (azaz közös települési) értéktár, külhoni települési vagy tájegységi értéktár, avagy ágazati értéktár valamelyikébe való felvételének és nemzeti értékkel nyilvánításának kérelme. Ha olyan nemzeti értékről van szó, amely konkrét településhez nem köthető, az adott nemzeti érték gondozója vagy fenntartója a beadvány tárgya szerinti minisztérium által működtetett ágazati értéktárhoz nyújthatja be a javaslatát.

Amennyiben a települési/tájegységi értéktárba már felvett nemzeti érték megyei jelentőségű, azt a megyei értéktárhoz lehet felterjeszteni, külhoni települési/tájegységi értéktárba már felvett nemzeti értéket pedig a külhoni nemzetrésztértéktárhoz.

A második lépcsőfok a megyei értéktárba vagy külhoni nemzetrésztértéktárba, illetve az ágazati értéktárba már felvett nemzeti érték Magyar Értéktárba való felvételének, azaz kiemelkedő nemzeti értékkel nyilvánításának kérelme, amely a megfelelő javaslati adatlap Hungarikum Bizottsághoz való benyújtásával történik.

A hungarikummá nyilvánítás utolsó lépcsőfoka a Magyar Értéktárba már felvételt nyert kiemelkedő nemzeti érték felvételének kérelme a Hungarikumok Gyűjteményébe. Ezt a felterjesztést szintén a Hungarikum Bizottsághoz kell benyújtani. Ezt az alulról felfelé történő építkezést nevezzük a Nemzeti Értékpiramis rendszerének. Ugyanakkor a piramiselv szerinti rendszerezés azt is lehetővé teszi, hogy egy-egy érték elfoglalhassa a maga helyét a rendszerben, annak megfelelően, hogy mekkora közösség számára jelent értéket. Ennek megfelelően mindegyik érték fontos, és nem törvényszerű, hogy mindegyikből előbb vagy utóbb hungarikum legyen. Jelenleg, 2021. év közepén 79 darab hungarikumból, 181 darab kiemelkedő nemzeti értékből és több mint 8000 darab nemzeti értékből áll a Nemzeti Értékpiramis, amelynek építése időben és térben dinamikus folyamatként zajlik.

Hungarikum-eljárásrend

A magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról szóló 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: Vhr.) meghatározott eljárásrend alapján lehet egy érték nemzeti érték, kiemelkedő nemzeti érték, majd végül hungarikum. Minden hungarikum nemzeti érték is egyben, de nem minden nemzeti érték válik hungarikummá. Nagyon sok értéke van a magyarságnak, de csak a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítményének számító értékek kerülhetnek a Hungarikumok Gyűjteményébe, a Hungarikum Bizottság döntése alapján.

Értékfelvétel kezdeményezése

I. Települési, tájegységi vagy megyei értéktárba: a felvételre javasolt érték települési, tájegységi vagy megyei értéktárba történő felvételét bárki kezdeményezheti a HB hivatalos honlapján közzétett nyomtatvány elektronikus vagy postai úton történő benyújtásával. A nemzeti érték megyei értéktárba történő felvétele kezdeményezését megelőzően a felvételre javasolt érték települési, tájegységi értéktárba való felvétele szükséges.

II. Külhoni települési, külhoni tájegységi vagy külhoni nemzetrésztértéktárba: a Magyarország határain túl fellelhető nemzeti értékek felvételét bárki írásban kezdeményezheti a területileg illetékes értéktár bizottságnál.

III. Ágazati értéktárba: a miniszterek feladatkörébe tartozó nemzeti értékek felvételére javaslatot tehet az adott nemzeti értéket gondozó vagy fenntartó természetes vagy jogi személy az illetékes minisztériumnál.

IV. Magyar Értéktárba:

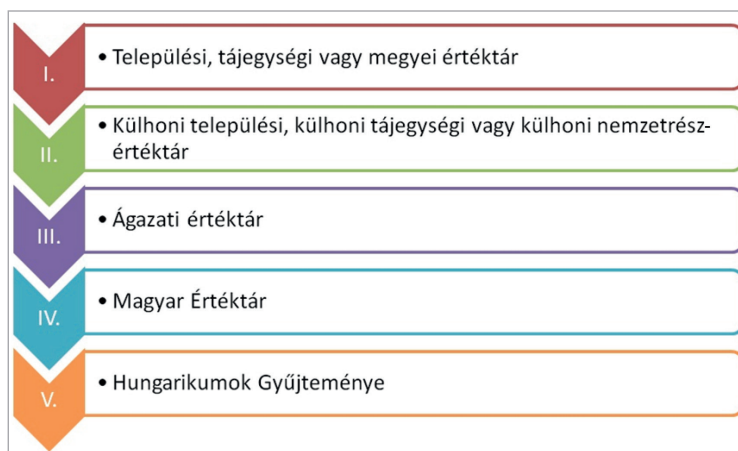
Nemzeti érték kiemelkedő nemzeti értékkel nyilvánítására javaslatot tehet:

- a) a HB tagja,
- b) a Települési, illetve Tájegységi Értéktár Bizottság, valamint a települési szervezet,
- c) a Megyei Értéktár Bizottság vagy a megyei szervezet,
- d) a Külhoni Nemzetrezs Értéktár Bizottság,
- e) az ágazati értéktárat működtető, hatáskörrel rendelkező miniszter,
- f) a települési, tájegységi, megyei, külhoni nemzetrezs- és ágazati értéktárban nyilvántartott nemzeti értéket gondozó vagy fenntartó természetes személy vagy jogi személy.

V. Hungarikumok Gyűjteményébe:

Kiemelkedő nemzeti érték hungarikummá nyilvánítására javaslatot tehet:

- a) a HB tagja,
- b) a Települési, illetve Tájegységi Értéktár Bizottság, valamint a települési szervezet,
- c) a Megyei Értéktár Bizottság vagy a megyei szervezet,
- d) a Külhoni Nemzetrezs Értéktár Bizottság,
- e) az ágazati értéktárat működtető, hatáskörrel rendelkező miniszter, valamint
- f) a Magyar Értéktárban nyilvántartott kiemelkedő nemzeti értéket gondozó vagy fenntartó természetes vagy jogi személy.

2. ábra: A hungarikummá válás folyamata

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Soron kívüli értékvételel

Bizonyos értékek a Vhr.-ben foglalt javaslattevős eljárástól függetlenül is bekerülhetnek a Magyar Értéktárba, Hungarikumok Gyűjteményébe arra tekintettel, hogy ezen értékeket más neves értékgyűjtő rendszerben már elismerték és nyilvántartják:

1. Az uniós oltalom alatt álló nemzeti értékek és a nemzetközi elismerésben részesített nemzeti értékek a HB külön elbírálása alapján minősülhetnek kiemelkedő nemzeti értéknek.
2. Az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete által kiemelkedő egyetemes értéként vagy szellemi kulturális örökségként nyilvántartott értékek a HB külön elbírálása alapján minősülhetnek hungarikumoknak.

A javaslat tartalma

Az egyes értéktáraknak megfelelően, a Vhr.-melléletek megfelelő kitöltésével lehet javaslatot tenni.

Az érték felvételére irányuló javaslat főbb tartalmi elemei:

- a) a javaslattevő adatai,
- b) az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték adatai,
- c) az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja (hozzájárulás ezek további felhasználhatóságához),
- d) az értéktári szintnek való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, valamint
- e) szakértő, illetve szakmai vagy civil szervezet támogató- vagy ajánlólevele.

Döntésre jogosultság

1. Nemzeti értékkelé nyilvánítás:

Települési, tájegységi, megyei, külhoni települési, külhoni tájegységi, külhoni nemzet-részértéktár esetén a helyi értéktár bizottság.

Ágazati értéktár esetén: miniszter.

2. Kiemelkedő nemzeti értékkelé nyilvánítás:

Magyar Értéktár – Hungarikum Bizottság. (Az illetékes szakbizottság szakmai ajánlását követően tárgyalhat az érték felvételéről. A szakbizottság döntése nem kötelező a Hungarikum Bizottságra, attól eltérhet.)

3. Hungarikummá nyilvánítás:

Hungarikumok Gyűjteménye – Hungarikum Bizottság. (Az illetékes szakbizottság szakmai ajánlását követően tárgyalhat az érték felvételéről. A szakbizottság döntése nem kötelező a Hungarikum Bizottságra, attól eltérhet.)

Nemzetpolitikai összefüggések

A Kárpát-medence természetes ökológiai egységet alkot, amelyet a határokon inneni és túli magyarság kulturális és történelmi kapcsolata fűz egybe. A térség a politikai, piaci és közlekedési akadályok fokozatos leomlásával potenciális gazdasági növekedés elé néz. A Kárpát-medencén belüli, országhatárokon átívelő régiók újraéledése idővel lehetővé teszi az adott területek, települések gyorsabb ütemű felemelkedését. A Kárpát-medence országai között a gazdasági, földrajzi adottságokat kihasználó, többretegű kapcsolatrendszerben rejlő előnyök kamatoztatása nemzetpolitikai érdek. A hálózati gazdaság fejlesztéséhez, nemzetstratégiai keretprogramok megvalósításához nagyban hozzájárulhat a hungarikumok ügye is. A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény (a továbbiakban: Htv.) nemzeti megközelítésű jogszabály, amelynek célcsoportja és célterülete nem csupán Magyarországra terjed ki, hanem minden olyan közösségre, amelyet magyar emberek alkotnak.

A hungarikumtörvény 2015. évi módosításának köszönhetően összhangba került a Magyar Értéktárba és a Hungarikumok Gyűjteményébe javaslatot tevő személyek és szervezetek köre. Javaslatot a Hungarikum Bizottság tagjai, a helyi szintű értéktár bizottságok, ágazati értéktárat működtető miniszterek tehetnek, illetve az a személy vagy szervezet, aki vagy amely azt eredetileg benyújtotta. A módosítás tartalmazza a hungarikum kifejezés visszaélészerű használatának tiltását is. A hungarikum kifejezés jogi személyek, kereskedelmi és vendéglátóipari egységek elnevezésében a Hungarikum Bizottság hozzájárulásával használható, aminek célja, hogy a hungarikum megjelölést a hungarikumtörvény rendelkezéseivel összhangban levő tevékenységet folytató vállalkozások, kereskedelmi egységek használják, ezáltal a hungarikummá minősített nemzeti értékek magasabb védelemben részesüljenek.

A törvénymódosítás egyik legfontosabb rendelkezése a külföldi értékgyűjtés magyarországi mintára történő megteremtése volt. Ezek alapján a Magyar Állandó Értekezleten¹ részt vevő külföldi szervezetek a saját országuk vonatkozásában Külföldi Nemzetrészt Értéktárat működtethetnek. Emellett a külföldi önkormányzatok, jogi személyek saját országuk vonatkozásában – a Magyar Állandó Értekezletre meghívott külföldi szervezet támogatása esetén – települési, tájegységi értéktárat hozhatnak létre. A cél az, hogy az országhatáron túl is megvalósulhasson a helyi szintű értékgyűjtés, az alulról felfelé érkező kezdeményezések támogatása, és biztosítható legyen azok becsatornázása az egységes Nemzeti Értékpíramis rendszerébe.

A külföldi magyarság köreiből kibontakozó hungarikummozgalom segítségével teljes képet kaphatunk a nemzetünket alkotó közösségek egyediségéről, különlegességéről.

¹ „A Magyar Állandó Értekezletet a parlamenti, illetőleg tartományi képvisellel rendelkező határon túli magyar szervezetek, a magyarországi parlamenti pártok, a Magyar Kormány, valamint a nyugati magyarság képviselői alkotják, de minden esetben biztosítva a térség valamennyi magyar nemzeti közösségének részvételét. A Magyar Állandó Értekezlet évente legalább egy alkalommal a Magyar Köztársaság Miniszterelnöke meghívására ül össze.” „Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencia nyilatkozata (1999). *Magyar Kisebbség*, 5. évf. 1. sz. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00011/m990113.htm> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 29.).

A törvénymódosítás eredményeként elindult a határon túli értékgyűjtő mozgalom aktív szerveződése, amelynek során létrejött a Horvátországi Magyar Nemzetrezs Értéktár és Bizottság, a Felvidéki Értéktár és Bizottság, az Erdélyi Magyar Értéktár és Bizottság, a Vajdasági Magyar Értéktár és Bizottság, a Muravidéki Magyar Értéktár és Bizottság, a Kárpátaljai Magyar Értéktár és Bizottság és a Burgenlandi Nemzetrezs Értéktár. Ebben a rendszerben külön státuszt képvisel a legnagyobb külhoni magyar tömböt képviselő tájegységi értéktár, a Székelyföldi Értéktár és Értéktár Bizottság.

A törvény integratív, az érték fogalmát egyetemesen elismerő jellegét bizonyítja, hogy annak eredetét nem köti etnikai szempontokhoz. A magyar nemzeti értékek körét kiterjeszti a magyarsággal évszázadok óta együtt élő, államalkotó szerepet játszó egyéb nemzetiségek által előállított értékekre is, ezzel is azt sugallva, hogy minden, a Kárpát-medencében élő közösség egyformán fontos számára. Ennek a szemléletnek köszönhetően az értékpiramis különböző szintjein helyet foglalnak az elsősorban nemzetiségekhez köthető értékek is. Amennyiben a Hungarikumok Gyűjteményét vesszük csupán górcső alá, azt láthatjuk, hogy a jelenlegi hungarikumok között van elsősorban a cigánysághoz, a Magyarországon élő délszlávokhoz vagy éppen a szlováksághoz kapcsolódó érték is.

A hungarikum védjegy

A hungarikum védjegy elsődleges feladata a hungarikummozgalom során nevesített értékek beazonosítása. A hungarikum védjegy nem tanúsító védjegy, azaz önmagában nem tanúsítja annak a hungarikummá nyilvántartott terméknek vagy szolgáltatásnak a minőségét, amely esetében a használatot engedélyezték. A jogi szabályozás szerint ez a védjegy a Hungarikum Bizottság tevékenységének megjelenítésére, valamint a Hungarikumok Gyűjteményében szereplő hungarikumok megismertetésének elősegítésére szolgál.

3. ábra: Hungarikum védjegy

Forrás: Hungarikum védjegy. Elérhető: www.hungarikum.hu/hu/hungarikum-v%C3%A9djegy (A letöltés dátuma: 2018. 11. 29.)

A hungarikum védjegy használatát – a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény alapján – az agrárpolitikáért felelős miniszter mint védjegyjogosult a hungarikumot gondozó vagy fenntartó természetes vagy jogi személy kérelmére engedélyezheti. A kérelem benyújtása és a hungarikum védjegy használata ingyenes. Az engedély nélküli védjegyhasználat, valamint a védjegyhasználati szerződés megszegése esetén az agrárpolitikáért felelős minisztérium bírósági úton, védjegybitorlás jogcímen fellép.

A védjegy leírása

A védjegy a magyar nemzeti színekkel, fehér alapon a Szent Koronát formázza meg. A motívum felső, balról jobbra kifutó íve piros színű, az alsó – balról jobbra, majd dinamikus visszahajló spirális – íve zöld színű. A trikolor közepső, fehér elemét az alap fehér színe adja, lehatárolatlanul. A koronaforma felső-közepső részéhez piros színű, balra dőlt kereszt simul. A koronamotívum alsó (abroncs) részét az – íves elem talpával azonos szélességű – hungarikum felirat képezi, csupa nagybetűvel. A felirat „HUN” eleme piros, a „GARIKUM” szövegrész zöld színű.

A hungarikum védjegyhasználat elérésének részletes folyamata

Az Agrárminisztérium Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál lajstromozott 212788 és 212789 lajstromszámú, színes, illetve fekete-fehér ábrás „Hungarikum” megjelölésű védjegyeinek használata szerződéshez kötött.

A védjegyhasználat iránti kérelem benyújtásának feltétele, illetve a kérelem elbírálási folyamata az alábbi:

1. A kérelem benyújtása

1.1. A védjegyhasználat iránti kérelmet egy példányban kell benyújtani és annak a következőket kell tartalmaznia:

- a kérelmező nevét, címét, telefonszámát, e-mail-címét;
- a kérelmező által gondozott hungarikum megjelölését (a Hungarikumok Gyűjteménye szerinti megnevezéssel);
- annak bemutatását és igazolását, hogy a kérelmező által előállított áru vagy az általa nyújtott szolgáltatás igazolhatóan kapcsolódik az adott hungarikumhoz;
- tagsághoz kötött tevékenység esetén a tagsági viszony igazolását;
- a használni kívánt védjegy megjelölését (színes ábrás és/vagy fekete-fehér);
- azoknak az áruknak, illetve szolgáltatásoknak a Nizzai Megállapodás szerinti megjelölését (<http://classifications.sztmh.gov.hu/nice/> – elegendő az osztály

megjelölése), amelyekkel kapcsolatban a kérelmező használni szeretné a védjegyet;²

- szövetkezet és gazdasági társaság esetén a cégjegyzékszámot;
- egyesület vagy alapítvány esetén a bírósági nyilvántartás számát;
- képviselőlet esetén a képviselő nevét és címét.

1.2. A védjegyhasználat iránti kérelemhez csatolni kell:

- a kérelmező rövid bemutatását, amely különösen a következőket kell, hogy tartalmazza:
 - a) ismertetés a kérelmezőnek az adott gazdasági ágazatban betöltött szerepéről;
 - b) a kérelmező és jogelődei fennállásának (működésének) együttes időtartama;
 - c) a kérelmező – a kérelem benyújtását közvetlenül megelőző három üzleti évben elért – éves nettó árbevétele;
 - d) a kérelmező tárgyévi vagy tárgyévet követő évre vonatkozó üzleti tervének tartalma;
 - e) a kérelmező védjegyeinek, formatervezési mintaoltalmainak és egyéb iparjogvédelmi jogainak megjelölése;
- egyesület, alapítvány, szövetkezet és gazdasági társaság kérelmező esetén a NAV igazolását arról, hogy a kérelmezőnek nincs köztartozása;
- természetes személy kérelmező (egyéni vállalkozó) esetén a 30 napnál nem régebbi erkölcsi bizonyítványt;
- képviselőlet esetén a meghatalmazást.

2. A védjegyhasználat iránti kérelem elbírálása

A Hungarikum Védjegy Szakbizottság Titkára (a továbbiakban: Titkár) a kérelem benyújtását követő 30 napon belül megvizsgálja, hogy a védjegyhasználat iránti kérelem az 1.1. és 1.2. pontokban előírt valamennyi követelménynek megfelel-e. Alaki vagy tartalmi hiányosság esetén a Titkár a kérelmezőt a hiányok pótlására hívja fel. Amennyiben a kérelmező a hiánypótlásra való felhívásnak nem tesz eleget, illetve a hiányosság pótlásához szükséges idő figyelembevételével megállapított határidő meghosszabbítását sem kéri, a javaslatot a Hungarikum Védjegy Szakbizottság (a továbbiakban: Szakbizottság) érdemben nem tárgyalja meg, és erről a Titkár a javaslattevőt értesíti.

Az 1.1. és 1.2. pontokban előírt követelményeknek megfelelő kérelemről a Titkár értesíti a Szakbizottság elnökét, aki gondoskodik a Szakbizottság összehívásáról. A Szakbizottság a védjegyhasználat iránti kérelmet az alapján bírálja el, hogy a kérelmező és az általa forgalomba hozni kívánt áru, illetve általa nyújtott szolgáltatás méltó-e arra, hogy azt a fogyasztók a védjegy használata során a magyarság

² Csak az szerepeljen, amelyre a „hungarikum” vonatkozik, például hangszer hungarikum esetében a hangszerekkel kapcsolatos osztályt kell megjelölni, tekintettel arra, hogy kérelmező jogosult lesz a szerződés külön rendelkezése értelmében az áruját/szolgáltatását reklámozni, hirdetni például névjegykártyán, levélpapíron, CD-n vagy DVD-n feltüntetni stb. Szükségtelen további áru vagy szolgáltatási osztály megadása.

csúcsteljesítményét, kiemelt értéket vagy védett természeti értéket megtestesítő hungarikumként azonosítsák. Ennek mérlegelésekor a Szakbizottság különösen az alábbi szempontokat veszi figyelembe:

- a) a kérelmező által előállított áru vagy az általa nyújtott szolgáltatás igazolhatóan kapcsolódik-e az adott hungarikumhoz;
 - b) a kérelmező régóta gyárt-e olyan terméket, illetve régóta nyújt-e olyan szolgáltatást, ami az adott hungarikumhoz kötődik, továbbá ezek a termékek vagy szolgáltatások a fogyasztók körében ismertek-e;
 - c) földrajzi árujelző-oltalommal védett megjelöléssel vagy védjeggyel ellátott hungarikum esetén a kérelmező jogosult-e a földrajzi árujelző, illetve a védjegy használatára.
3. A védjegyhasználat engedélyezése, a szerződés megkötése

A Szakbizottság a 2. pontban felsorolt szempontok alapján a védjegyhasználati engedély iránti kérelemről a kérelem napirendjére vételétől számított 90 napon belül dönt, és arról a javaslattevőt írásban értesíti. A Hungarikum Bizottság által elfogadott termék/szolgáltatás leírásban meghatározott minőségügyi követelményeknek való megfeleléségi vizsgálat jogát a Szakbizottság fenntartja. A Szakbizottság a védjegyhasználatot a Nizzai Megállapodás olyan osztálya kapcsán engedélyezi, amellyel kapcsolatban az adott hungarikum jellegéhez igazodóan a jogszerű védjegyhasználat megvalósulhat. A Szakbizottság védjegyhasználati szerződést jóváhagyó döntése alapján, annak megfelelő tartalommal a kérelmezővel a védjegyjogosult Agrárminisztérium *köti meg a védjegyhasználati szerződést.*

Külföldi példák az érték mint gazdasági erőforrás kihasználására

Minden ország és nemzet törekszik arra, hogy értékeit megismerhetővé, bemutathatóvá tegye. Ez minden esetben kettős célt szolgál, egyrészt szól az adott ország lakosainak, másrészt a külföldieknek. Belföld irányába elsősorban az önbecsülés, a nemzeti büszkeség fokozását célozza, elősegíti a hazai termékek piaci lehetőségeinek javulását, a hazai turizmus erősödését. A külföld irányába egyrészt országimázs-építési, másrészt gazdasági érdekérvényesítési célokat szolgál. Az európai nemzetek márkáépítését, eredetország-hatását, a védjegyrendszereket, „hazafias fogyasztás” jelenségét összehasonlítva megállapítható, hogy a hungarikumtörvény komplexitásához hasonló kezdeményezés sehhol sem található meg.

Európában a *Made in Germany* eredetmegjelölés napjainkra védjeggyé vált, azonban Németország nem rendelkezik olyan jogszabállyal, amely előírná, hogy mikor és milyen céllal lehet a jelzést használni. Az „Ausztia Nemzetmárkájával” (*Nation Brand Austria*) kapcsolatban egy átfogó kommunikációs stratégiára helyezték a hangsúlyt, amelynek célcsoportját a nemzetközi ifjúság megnyerésében határozták meg. Franciaország is nemzetmárkájának erősítésével kívánja elősegíteni gazdaságának fellendülését (*La Marque France, Label Rouge*). Spanyolország országimázsát, belföldi és külföldi piacokon a spanyol termékek elismertségének emelését a *Marca España* létrehozása és törvényi

megerősítése hivatott szolgálni. A *Made in Britain* civil kezdeményezésű szervezet célja a Nagy-Britannia és Észak-Írország területén gyártott, bármilyen formában előállított termékek megkülönböztetése más, exportált árucikkektől, továbbá az Egyesült Királyság turisztikai termékként való népszerűsítéséért a *Visit Britain* és *Visit England* szervezet felelős. A *Hrvatska kvaliteta*, azaz a Horvát Minőség jelölés olyan termék csomagolására helyezhető fel, illetve olyan szolgáltatás népszerűsítésében használható, amely megfelel a minőségi előírásoknak, valamint előállítása Horvátországban történik.

4. ábra: *Hrvatska kvaliteta* (Horvát Minőség)

Forrás: *Kako steći pravo uporabe znakova HGK „Hrvatska kvaliteta” i „Izvorno hrvatsko”?* Elérhető: www.hgk.hr/kako-ste-ci-pravo-uporabe-znakova-hgk-hrvatska-kvaliteta-i-izvorno-hrvatsko-najava (A letöltés dátuma: 2018. 11. 29.)

A hungarikumszabályozást illetően a *Marca Españában* fedezhetők fel analógiák. A Spanyolország országimázsát belföldi és külföldi piacokon erősítő *Marca España* (Spanyol Márka) hosszú távú szakpolitikai stratégia által megalkotott szervezet. A *Marca España* a 2012/998. számú, 2012. június 28-án deklarált királyi rendelet hozta létre. A szervezet élén egy kinevezett kormánybiztos áll, akinek feladat- és hatáskörébe a tervezési és koordinációs feladatok ellátása tartozik, olyan állami és privát szférában érintett egységekkel együttműködésben, amelyek Spanyolország nemzeti márkája erősítésének érdekében folytatnak tevékenységet. A *Marca España* tevékenységi körébe tartozik a projekt által elindított és befolyásolt folyamatok megfigyelése és elemzése, a feladatok tervezése és a kivitelezés koordinálása, a kommunikáció és terjeszkedés, valamint a cselekvési irányvonalak meghatározása és követése. A szervezet hivatásának tartja az üzleti kezdeményezések és innovatív projektek számára a legtágabb körű nyilvánosság biztosítását a közösségi média és a *Marca España* hírlevelek adta lehetőségek által.

Az elemzőtevékenységhez kapcsolódóan az országmárka fejlődésének, evolúciójának utánkövetése érdekében a *Marca España* mellett létrehozták a MESÍAS projektet (*Marca España System for Applied Intelligence*), amely kvantitatív kutatási eredményekkel vizsgálja a „Spanyol Márka” által elért hatásokat. A kutatásokat az *ESIC Business and Marketing Schoollal* (ESIC Üzleti és Marketing Főiskola) együttműködésben végzik az Elcano Királyi Intézet felügyelete alatt. Annak érdekében, hogy a kutatások valós képet adjanak, két részre bontották az ME által lefedett területeket. Az intézményi minőség, turizmus, sport, kulturális örökség, valamint multinacionalizmus alkotja az egyik

kutatási kört. A másik kutatási körben Spanyolország vezető vállalatai szerepelnek, mint például a *Balay*, *Campofrío*, *Aviva*, *Ernst and Young*. A MESÍAS projekt első felmérése a spanyol exportőrök, valamint a Spanyolországból származó termékek és szolgáltatások nemzetközi piacon való megítélésére irányult, amely alapján a *Marca España Confidence Index* (Spanyol Márka Bizalmi Indexe) alakul.

5. ábra: Marca España, a spanyol minőség védjegye

Forrás: Marca España. Elérhető: www.exteriores.gob.es/Portal/es/PoliticaExteriorCooperacion/MarcaEsp/Paginas/Inicio.aspx (A letöltés dátuma: 2018. 11. 29.)

A *Marca España* a felsorolt tevékenységeken belül és velük párhuzamosan egyszerre több területen van jelen. 2014-ben a *Forética* vállalattal kötött megállapodás által saját tagjaiból létrehozott egy munkacsoportot, amely a spanyolországi vállalatok társadalmi felelősségvállalását elemzi.

Létrehozták a Spanyol Vezető Márkák Fórumát, amely több mint száz vállalatot foglal magában a Külügyi és Külkapcsolatokért Felelős Minisztériummal, a Gazdasági és Versenyképességi Minisztériummal, az Ipari, Energiaügyi és Idegenforgalmi Minisztériummal, a Spanyol Export és Befektetés csoporttal, valamint a Spanyol Szabadalmi és Védjegy Hivatallal együttműködésben. A kooperáció célja, hogy elősegítse a spanyol márkák nemzetközi népszerűsítését, hozzájáruljon a spanyol gazdasági növekedéshez, és hogy a *Marca España* a minőség és presztízs szinonimájává váljon, valamint hogy kiemeljék Spanyolország erősségeit: az ország kulturális örökségét, nyelvét, a tudományt, a technológiát, a turizmust, a divatot, a konyhát.

Helyi érték, helyi erőforrás, hungarikum, nemzeti erőforrás

A hungarikummozgalom működtetésével elérhető egyfajta, a hungarikumtörvényben is célként megfogalmazott társadalomfejlesztő hatás. Ennek eredményeként az adott településen vagy annak szomszédságában az emberek részvételi szándéka növekszik a közösségi életben, aktivizálódnak, az egyetértés és együttműködési hajlam erősödik az értékfeltáró munkában. Az inaktív állapotból az érintett emberek cselekvő állampolgárrá válnak. A településsel együtt, aktív, cselekvő részvételükkel újabb szolgáltatások, vállalkozások jöhetnek létre, ennek következtében a gazdaság- és társadalomfejlesztés különböző új formái jelenhetnek meg. A hangsúlyt továbbra is a közösségi tervezésre kell

helyezni az állami, a vállalkozói és a magánszféra együttműködése által, a három szektor együttműködése elengedhetetlen a fejlesztéshez. Ennek koordinálásában az értéktár bizottság aktivitása nélkülözhetetlen.

6. ábra: Büszkeségeink, a hungarikumok

Forrás: Hungarikumok Gyűjteménye Facebook-oldal. Elérhető: www.facebook.com/hungarikumokgyujtemenye (A letöltés dátuma: 2018. 11. 29.)

A nemzet ugyanis azáltal nemzet, ha annak tagjai értékelvű összeköttetésben élnek. Lennie kell egy olyan értékminimumnak – politikusi szóhasználatban ezt legtöbbször nemzeti minimumnak nevezik –, amelyet a nemzet tagjai vitán felül elfogadnak, amelyben konszenzus van. Ilyen minden vitán felüli közös érték legtöbbször az anyanyelv, a nemzet tagjaihoz kötődő kulturális teljesítmény, a néhol reálisan értékel, néhol pedig heroizált történelmi múlt, a dicső elődök megkérdőjelezhetetlen szakmai, tudományos, erkölcsi természetű teljesítménye. A hungarikum-értékpiramisban ugyan különbség van a csúcson lévő országos, nemzeti jelentőségű hungarikum, valamint a piramis talapzatát alkotó alapszintű értéktárakban fellelhető, helyi jelentőségű nemzeti értékek között, de ez – a struktúrából fakadó hierarchikus különbség – csöppet sem csökkenti az utóbbiak szerepét.

A csúcstermékekért vagy „csúcserkékekért” lehet rajongani, de a kisebb jelentőségű, azonban saját érték mindig fontosabb lesz a személy számára, mert érzelmek és élmények kötnek hozzá, amelyek az identitásképzés során fontosabbak, mint egy távoli nagy hírű érték. A hungarikumok a nemzet, az ország számára egyetemesen jelentős értékek, míg a helyi értékek az adott közösség mindennapi életében játszanak meghatározó, jelentős szerepet.

Az egyén közösségekben él. A legkisebb halmaz a szűk családi kör, amelyet a rokonság követ, ennél tágabb a baráti kör, egy település közössége, a tájegység, esetleg a megye hovatartozást biztosító identitása, végül az országhatárok és a nemzetközösség földrajzi határai definiálják az egyén helyét a világban. Az Európai Unió létrejötte óta európai identitásról is beszélnek, de ezt éppen az elmúlt években tépázza meg és ássa alá egy bürokratikus egységesítésre törekvő szándék, amely figyelmen kívül kívánja hagyni az évszázadok során kialakult helyi közösségeket, azok akaratát, önrendelkezési jogát,

hagyományait. A városok (metropoliszok) általában elidegenedett helynek számítottak, ezzel szemben a vidék volt mindig egy adott ország, nép, nemzet identitásának alapja. A vidék képviseli az állandóságot, a múltra irányultságot, azt is mondhatjuk, amíg egy ország rendelkezik olyan hátországgal, alappal, amely ápolja és fenntartja a hagyományait, nemzeti értékeit, addig él a nemzet. A vidék ugyanis nemcsak fizikai erőforrást jelent, hanem szellemi is. Nem feltétlenül kulturális értelemben, ugyanis egy nagyváros programkínálatával természetesen nem vetekedhet egyetlen kistelepülés sem, de létezhet olyan kulturális érték, például a néphagyomány, amely tömegeknek szól, és nem a „versenysportot” űző kivételezett egyéneknek. Városban egyénekről és egyének csoportjairól beszélhetünk, vidéken – ideális esetben – közösségekről. Így van ez a magyar nemzet esetében is. Nem véletlen, hogy azok a tizenkilencedik és huszadik századi ideológiák, amelyek a nemzet kulturális önazonosságát, önbecsülését, identitását akarták felszámolni bizonyos homályos célkitűzések érdekében, elsősorban a vidéki létforma alapjait próbálták felszámolni, kisebb-nagyobb sikerrel.

A város mint centrum sok tekintetben szemben áll a vidékkel mint perifériával. Az értékteremtés, értékmegőrzés tekintetében más és más módon kell megközelíteni az egyes településtípusokat. Figyelembe kell venni a helyi sajátosságokat, és azokat egységben kell kezelni. A települési vagy megyei értéktárak ezáltal válhatnak önmagukban teljes értékűvé, mert tökéletesen ellátják feladatukat. Segít a településen élők önazonosságának meghatározásában, ami kapcsolódási pontot jelent számukra. Ennek pedig már gazdasági hatása is lehet, elősegítheti egy település vagy régió fenntarthatóságát. A hely ugyanis nemcsak egy földrajzi egység, fizikai tér, hanem a helyben lakók összes kapcsolatrendszere, valamint olyan gazdasági, társadalmi viszonyrendszer, amely az egyéni érdek mellett közös érdeket és közös identitást is feltételez. Az egyén boldogulása vagy nehézsége sokkal nagyobb hatással van a közösség többi tagjára, mint egy városban. Természetesen város és város között is különbség van, alapjaiban más egy kisváros, egy közepes város, a nagyváros vagy esetleg metropolisz értékekhez, hagyományokhoz való viszonya. Az egyének egy hálózat részei, a közösség részeinek pedig óhatatlanul együtt kell működniük. Egyéni és közösségi érdek összefonódik, és hatással van egymásra.

A helyi erőforrások számosak lehetnek. A földrajzi, természeti erőforrások általában adottak, ki kell aknázni a bennük rejtőző lehetőségeket (az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai, a bükkaljai kőkultúra, Hévízi-tó, Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj). Kreativitással és közös munkával a kulturális örökségünkből és társadalmi erőforrásokból lehet értéket teremteni (Hollókő-Ófalu és környezete, mohácsi busójárás, kulturális programok). A humán erőforrás lehetőséget teremt speciális tudást igénylő tevékenységek (népi mesterségek) gyakorlására (kalocsai népművészet, halasi csipke), illetve innovációra. Intézményi erőforrás birtokában a település egy egész és komplett arculatot tud kialakítani magának, amelyben közvetve vagy közvetlenül a település jóformán összes szereplője részt tud venni (Hévízi-tó). Speciális (tradicionális) termékek is erőforrásai lehetnek egy helyi közösségnek. Amennyiben hagyományos értékről van szó (például tokaji aszú, herendi porcelán, kalocsai örölt paprika), úgy a legtökéletesebb termelőtevékenységről beszélhetünk, ugyanis helyi alapanyagból készül, nagy a hozzáadott érték, és ráadásul identitásalkotó értéke is kimagasló.

Társadalmi értékerőforrások és szerepük

A hungarikumtörvény az alulról felfelé történő közösségi építkezés szellemiségét támogatja. A hungarikumpiramis működésének közösségi és társadalmi haszna abban mutatkozik meg, hogy a származás, az eredet, a minőség, a kiválasztás, a nemzeti védjegyzettség lehetőségeit azonosítja, és kiszámítható végrehajtási menetrend szerint vizsgálja. A rendszer legnagyobb közösségi haszna a rejtett társadalmi értékerőforrások, tartalékok felfedezésében érhető tetten. Nagyon fontos, hogy magukkal mint patriótaközösséggel tisztában legyenek, és az is különösen fontos, hogy önbizalmukat, önbecsülésüket közösségeként megfelelő szinten és mértékben tudják megélni és képviselni.

Mindenkinek van szülőhelye, és létezik olyan közösség, amelyből származik. Ezeket nevezzük átfogóan az egyén gyökereinek. Tamási Áron örökérvényű szavaival: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.” A gyökerek azonban csak akkor fontosak számunkra, ha azokhoz pozitív képzeteket, érzelmeket társítunk. Ahhoz, hogy ezek az érzelmek kialakulhassanak, arra van szükség, hogy az adott helyet, illetve közösségi értékeit megismerjük. Ebből a szempontból is jelentős szerep hárul a helyi értéktárakra, amelyek összegyűjtik és megismerhetővé teszik az adott település, közösség legfontosabb értékeit.

Az, hogy mikor mit értünk releváns „szülőföld” meghatározás alatt, szintén relatív. Az adott településen belül az számít, hogy annak melyik részén lakunk (például a székelek különbséget tesznek felszeg és alszeg között); ha a megyeszékhelyen járunk középiskolába, és társainknak meséljük el, hogy hová valósiak vagyunk, akkor a település vagy a kisebb tájegység nevét mondjuk. Ha egyetemre járunk valamely nagyvárosban vagy Budapesten, és a honnan jöttünk kérdésre válaszolunk, itt már felmerülhet a nagyobb tájegység (például Dunántúl, Észak-Magyarország stb.), illetve a megye. Ezen a szinten a kistelepülés konkrét neve már kevésbé fontos. Ha Európában vagyunk tanulmányi vagy munkacélból, az identitásunk szempontjából az a fontos, hogy Magyarországról érkezünk, illetve hogy magyarok vagyunk. A külföldi kapcsolataink számára – alapos ismeretek hiányában – csak a legritkább esetben fontos, hogy Magyarországon belül honnan származunk. Az is tapasztalható, hogy távoli, tengerentúli kapcsolatok, látogatások alkalmával már az a releváns információ, hogy Európából érkezünk, európaiak vagyunk, és csak kevesen tudják konkrétan beazonosítani Magyarországot vagy egyéb országokat.

A mikroközösségek öntudatában, szervezőerejében sikereket indukáló, felhajtó erő rejlik, amelynek eredményessége hatással van a társadalom egészére. A mikroközösségektől a makroközösségekig terjedő társadalmi szervezethez, összetartás a pozitív nemzeti identitás képét erősíti. Pszichológusok által régóta alkalmazott, általános terápiának számít, hogy a depresszióban lévő egyéneket, individuumokat akképpen próbálják meg kirántani a betegségükből, hogy kidomborítják korábbi életük értékeit, sikereit, legelégedettebb pillanatait, amelyek önbizalmukat erősíthetik, és ezáltal zálogai lehetnek egy élhetőbb és sikeresebb jövőnek. A közösségeket és a társadalom egészét tekintve sincs ez másként.

7. ábra: Hungarikum-szófelhő

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Az a társadalom, amely nem tekinthet vissza büszkén múltjára, nem őrizz emlékében sikeres és boldog pillanatokat, amelyekért akár áldozatot is érdemes hozni, az egy elaggott és jövő nélküli emberhalmaz csupán, amelyben az egyének egymástól szétszórta, függetlenül élnek, léteznek mindaddig, míg egy másik, energiával és önbizalommal teli közösség kihívást nem intéz ellene.

Az embernek lehetnek szokásai, de nincs hagyománya, annak ugyanis elsődleges feltétele a közösség. Hagyományt megélni és ápolni csak együttműködéssel lehet, meghatározott formai keretek mentén, oly módon, hogy az egyén és a közösség egyszerre lássa benne értékét: múltját, jelenét és jövőjét. A közösségért természetesen tenni is kell, de belőle mindig többet lehet visszanyerni, mint amit az egyén abba beletáplált.

Jelen (posztmodern) világunkig kétség sem fért hozzá, hogy az ember közösségi lény, akit lényegében határoz meg a közösséghez való tartozás. Korábban is volt individualizmus (ez kétségtelenül az európai keresztény civilizáció egyik vívmánya), de az soha nem írta felül a közösség értékét. A mennyiség bálványozása azonban felülírta a minőséget, a közösségek (társadalmi alaphalmazok) felbomlásban vannak, ami látszólag ugyan nagyobb teret enged a személyközpontú világszemléletnek, az egyének szabadságának, de ezért egyúttal hatalmas árat is kell fizetni, ennek következménye ugyanis az elhidegülés, az elmagányosodás, az egyedüllétre kárhóztatás. A közösségek megtartó ereje csökken, és a közösségi szokásértékek feledésbe merülnek, eltűnnek. Az egyén egy pillanat alatt változtathat szokásán, míg egy közösség esetében a hagyomány változása, átalakulása mindig időt igényel, és feltételezi a közösség többségének egyetértését.

A tulajdonságok nélküli ember című könyvben Robert Musil ekképpen vélekedik: „Van egy bizonyos kérdéskör, melynek ugyan széles az átmérője, de nincs középpontja, s ez nem más, mint az a kérdés, hogyan is éljünk?”. Melyek azok a fogalmak, amelyek diffúz módon bolyonganak ebben a körben? Birtoklás, nyereség, siker – csupa individualista

fogalom. De vajon ezek lennének a középpontok? Ezek határozzák meg lényegünket – alapvetően és élethossziglan?

Vagy léteznek más fogalmak is? Olyanok, amelyek manapság talán nem annyira divatosak, de az elmúlt 3000 évben minden társadalomnak és minden nemzetnek a gerincét képezték, akár egy terebélyes fa törzse. Nevezetesen: a hagyomány és a szokások. A közösségi életforma felbomlása maga után vonja a szokások kihalását. Nincsenek közös ünnepek, közösen átélt szomorúságok. Az élet általános kérdéseire nem léteznek közös válaszok, csupán egyéni válaszkeresések. A modern világ sugallatai alapján nincs szükség már hagyományokra, mert azok idejétmúltak és haszontalanok, de talán nem is kell soká várni, míg egyenesen tiltva lesznek.

Nem szabad engedni ugyanakkor, hogy a hagyomány folklórrá degradálódjon. A folklór ugyanis nem egy közösség élettel teli szokásrendszer, hanem pusztán élettelen színpadi előadás. Kétségtelen, hogy szükség lehet rá, de ha kizárólag a turizmus tart rá igényt, úgy múzeumi kellék lesz. Ha viszont gyökerei a közösségek élő szövetéből nyerik a tápanyagot, úgy életforma, újító erő.

A második világháború derekán arra kívánták Churchillt rávenni, hogy a hadi kiadások javára csökkentsen a kulturális kiadásokat. Válasza értékorientált volt: „Ha elzárjuk a kultúránkat éltető csapatot, minek háborúzunk egyáltalán. Vagy Önöknek egy tartalom és érték nélküli élet is elegendő?”

Aki ma nem gondol a holnapra, az holnapután már csak egy tegnapi ember lesz. A jövő nem a mában gyökerezik, hanem a múltban. Az a közösség, amely engedi kihunyni hagyományainak paraszát, hamarosan már csak hamut talál önnönmaga helyén.

Gazdasági értékerőforrások és jelentőségük

Fel kell ismerni, hogy közösségeink elsődrendű, legkézenfekvőbb erőforrásai, amelyekkel gazdálkodhatnak, és amiből jövőt építhetnek, a specifikus értékeik. Ebben a megközelítésben a hungarikumtörvény elsősorban egy lehetőség, egy eszköz, amely elősegítheti közösségeink megerősödését, önmagára találását. A kérdés, hogy képesek vagyunk-e jól használni az eszközt, élni a lehetőséggel. Az értékek egyaránt alkalmasak a közösségek társadalmi, illetve gazdasági szempontú megerősítésére. Társadalmi szempontból erősödhet az identitástudat, a belső kohézió, a szolidaritás, a népességmegtartó képesség, míg gazdaságilag helyzetbe hozhatjuk a helyi termékeket, termelőket, plusz munkalehetőséget biztosítva ezáltal. Turisztikai szempontból a helyi értékek – legyen az egy népszokás bemutatása, gasztronómiai különlegesség, egyedi természeti vagy épített örökség – számbavételén és a bennük rejlő lehetőségek kiaknázásán keresztül javulhat a desztináció vonzereje, arra ösztönözve az oda érkező turistákat, hogy helyben több időt töltsenek, és több pénzt költsenek, illetve majd vissza is jöjjenek.

A manapság olyannyira elterjedt programozás világában, amikor minden település, közigazgatási egység, illetve ágazat – hosszabb, rövidebb időtávú – fejlesztési tervben, stratégiában gondolkodik, és ilyeneket dolgoz ki, nem lehet eltekinteni a helyi erősségektől, amelyek legtöbb esetben egybeesnek a helyi értékekkel. Nem reális, hogy úgy

készüljön egy reális, megvalósítható és fenntartható fejlesztési terv, hogy az elsődlegesen nem a helyi készségeken, képességeken, értékeken alapul.

A gazdaság és az ökológia közötti harmónia megteremtéséhez nélkülözhetetlen a megfelelő termelési és gazdálkodási módozatok megtalálása. A tájban egymással összhangban kell az emberek alapszükségleteit kielégíteni, ipari tevékenységet végezni, biztosítani a mezőgazdasági nyersanyagok megtermelését, és óvni a természeti értékeket. A modern intenzív mezőgazdasági termelési technológiák lehetőséget biztosítanak arra, hogy olyan területeket hasznosítsunk extenzív módon, amelyeknek agrárgazdasági jelentősége már nem számottevő, lehetőséget biztosítva így a természetvédelem és az idegenforgalom számára. Magyarország ugyanis szerfelett gazdag természeti kincsekben, számos helyen megmaradtak az ősi növény- és állatvilágot magukban rejtő erdők, legelők, puszták és árterek érintetlen területei.

A táj védelme és a nemzeti örökségünk megőrzése egymásra épülő és egymást erősítő feladatok. Csak a felületes szemlélő számára tűnhet úgy, hogy a tájvédelemnek semmi köze a hungarikumokhoz és a kiemelkedő nemzeti értékeinkhez. A következő egyedülálló természeti értékek szerepelnek a Hungarikumok Gyűjteményében: az Aggteleki- és Szlovák-karszt barlangjai, a Hortobágyi Nemzeti Park (a Puszta) vagy a Fertő/Neusiedlersee kultúrtáj, illetve a Tokaj-hegylajai történelmi borvidék kultúrtája.

A település értékeinek felmérésében és megőrzésében elengedhetetlen fontosságú a helyi közösség bevonása, hiszen a helyben élők akaratán, elhivatottságán, lelkesedésén múlik az értékek megőrzése, ápolása. A szülőföldhöz való ragaszkodás, az identitástudat elmélyítése érdekében még nagyobb hangsúlyt kell fektetni a fiatalok bevonására. Az önkéntesen végzett felmérő munka alkalmával a helyi ifjak megismerkedhetnek településük értékeivel, aktív társadalmi részvételük révén pedig be tudnak kapcsolódni lakóhelyük életébe.

A nemzeti értékeket számbavételük mellett, megfelelő eszközökkel olyan formában kell kihasználnunk, hogy a magyar emberek nemzeti identitásának erősítése mellett Magyarország gazdasági és társadalmi fejlődését is segíteni kell.

A fogyasztási, kulturális és turisztikai szokások eltolódhatnak a hazai termékek irányába. Magyarországon a jó minőségű termékek adottak, de népszerűsítésüket folyamatosá kell tenni; ehhez nyújthat nagy segítséget a hungarikum pályázati rendszer kiterjesztése.

Mindezekkel összefüggésben mindenképpen meg kell említeni a hungarikumokban rejlő társadalmi és szellemi lehetőségeket. Ha az emberek megbecsülik saját hagyományait és értékeit, ha azokat előtérbe merik helyezni a külföldi termékkel és a tőlük idegen életérzéssel szemben, úgy az gazdaságilag is előnyös az országnak.

Az identitásunk megtartásánál vagy újjáalakításánál a turizmus is nagy szerephez juthat. A hazánkba látogató külföldiek ugyanis a számukra különlegesnek számító helyi értéket keresik, amelyek egyre nehezebben elérhetők a globalizmus termékazonosságának világában. Előnyt kell kovácsolnunk a hátrányból. Az identitás megőrzésének harmadik dimenziója a külföldi termékértékesítés is lehet. Ez közvetett módon erősítheti a belső gazdaságot.

A Magyarországra irányuló turizmus évről évre elképesztő ütemben nő, s egyre több azon fesztiválok, rendezvények száma, ahol kelendő árucikknek számít minden, ami a „helyi specialitás” kategóriájába sorolható. A hungarikum jelzőnek olyan brandet, védjegyet kell fémjelnie, amelyet akkor is felismernek külföldön, ha több konkurens árucikk társaságában található. Az új kihívásokra új választ kell találni ahhoz, hogy a jó minőségű magyar termékek, elsősorban élelmiszeripari hungarikumok mellett a többi szakágazathoz tartozó értékek is megtalálják a piacaikat.

Fogalomtár

■ Ágazati értéktár

Az egyes ágazatokért felelős miniszterek által azonosított nemzeti értékek adatainak gyűjteménye.

■ Hungarikum Bizottság

A Hungarikum Bizottság 2012. október 18-án alakult, és megkezdte a törvényben foglalt működését. Elsődleges szerepe, hogy a nemzeti értékek, kiemelkedő nemzeti értékek és hungarikumok megőrzése, fenntarthatósága, széles körű megismertetése és hasznosítása érdekében lássa el feladatát. 2015. július 3-án hatályba lépett a Htv. módosításáról szóló 2015. évi LXXX. törvény, ezzel a jelenleg hatályos a magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény, amely alapján a korábban 16 tagú HB 21 tagúra bővült. A tagok delegálás útján kerülnek a testületbe, így ott vannak a Magyar Országgyűlés, a Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT), a különböző minisztériumok, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA), a Magyar Művészeti Akadémia (MMA), a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának (SzTNH) elnöke által delegált tagok. A bizottság elnöke az agrárpolitikáért felelős miniszter.

■ Nemzeti érték

A magyarság és a magyarországi államalkotó nemzetiségek tevékenységéhez, termelési kultúrájához, tudásához, hagyományaihoz, a magyar tájhoz és élővilághoz kapcsolódó, nemzetünk történelme, valamint a közelmúlt során felhalmozott és megőrzött minden szellemi és anyagi, természeti, közösségi érték vagy termék, illetve a tájhoz és élővilághoz kapcsolódó materiális vagy immateriális javakat magában foglaló tájérték, amely tanúskodik egy emberi közösség és az adott terület történelmi kapcsolatáról.

■ Tájegységi értéktár

Több szomszédos település, illetve földrajzi, történelmi vagy néprajzi szempontok alapján egységet alkotó tájegység területén fellelhető nemzeti értékek közül az adott Tájegységi Értéktár Bizottság által tájegységi értékkel nyilvánított értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

■ Települési értéktár

A települési önkormányzat területén fellelhető nemzeti értékek adatait tartalmazó gyűjtemény.

Felhasznált jogforrások

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény

A magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról szóló 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendelet

Irodalomjegyzék

„Magyarország és a határon túli magyarság – 1999” konferencia nyilatkozata (1999). *Magyar Kisebbség*, 5. évf. 1. sz. Elérhető: <http://epa.oszk.hu/02100/02169/00011/m990113.htm> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 29.)